

Tar Károly

MINDEN KIDERÜL

A szerző *Az ismert katona* című regényének második könyve
Folytatás előző számunkból

Mi lesz ezután? A kis nemzetiségek beolvasztása után milyen fegyverhez nyúlnak? Ha nem jön a háború, mivel fékezik az ígéretekkel hülyített népet? Megfékezéséhez már most aligha elég a belvédelem, a kiépített sűrű besúgórendszer és minden, amit már a múlt században produkáltak a modern államok. Érezhetően nagyobb teret kap az egyház. A túlvilági távlatokba helyezett igazság és béke elfogadhatóbbak, mint a tévé képernyőjéről szemünkbe fröcskölő, a valóságnak ellentmondó, sokat hangoztatott, alaptalan és hihetetlen, üres jelszavak sokasága.

Az egyház a nemzeti kisebbségek esetében az anyanyelv gyógyírjával is nyugtató, a félelmeket, az étellel, a jövővel szembeni pánikot kivédő hatásával újra a legjótékonyabb intézmény. Az újrakezdet lehetőségét tartogatja talán, de eltompító, a külvilági-evilági eseményekkel szembeni magatartásával jámbor népét ugyanakkor még inkább kiszolgáltatja az elnyomóknak.

Naponta felriadok a különféle híradásokra, ezeket le kellene jegyezmem, hiszen magam is elfelejtem jó részét, az újabb és újabb „meglepetések” áradatában. Módszerként tehát a friss történések feljegyzésekor a témával kapcsolatosan visszafelé forgó forgószínpadszerűen írom az általam lényegesnek tartottakat. A napokban játszották „utoljára” a Hunyadi Lászlót. A közönség az előadás végén ülve maradt és lassan, állítólag egy órán át tapsolt. Nem volt szabad az ismétlés, a művészek jöttek, meghajoltak és a közönség tapsolt. Újra jöttek, újra erősödött a taps, és így ment tovább. Aztán a meghatódottságtól a színészek és a közönség is sírt. A teremben jelen volt a magyar konzul is. A taps ellenére, azt hiszem, csendes, civilizált tüntetés volt... Egyfajta temetés, de az összetartás megmutató, forró jeleivel. Semmi rendzavarás, semmi magyarkodás. Mert nemcsak magyarságunk melletti kiállás, hanem a kultúra melletti tüntetés is volt ez az alkalom. A lányom szerint (egyik osztálytársától tudja) egy másik előadáson hasonlóképpen történt. Ma hallom, hogy elrendelték: az Állami Magyar Színház mostani előadásaira kétszáz jegyet nem szabad eladni, hogy kevesebben legyenek a teremben, hogy ne legyen telt ház. A mostani előadások azt jelentik, hogy egész sor előadást betiltottak, talán már a következő hónapban nem játszanak. Így azokat, amelyek az Osztrák-Magyar Monarchiával hozhatók kapcsolatba. És nyilván, a magyar történelemből vett témájú előadásokat. Az operetteket nem is bánnám, de most nem jön helyettük semmi (se jobb, se rosszabb), kevesebbek leszünk a színpadjainkról

elhangzott magyar szóval. Hol maradt még magyar közönség előtt elhangzó magyar szó? Már csak néhány, talán tucatnyi előadáson, műkedvelők színpadán (Kolozsváron már csak egy szórakoztató előadással évenként egyszer-kétszer jelentkező ilyen csoport van) a tévé nyúlfarknyi magyar adásában (Ki nézi még? Kibírhatatlanul semmitmondó, bárgyúan, primitíven hozsannázó) és a templomokban. Mostanában egyre inkább tisztelnünk kell őseinket, akik „Erős várunk...” jelszóval évszázadokra megmaradóan építkeztek. Persze, az épületek: nem minden. Elvehetik, lebonthatják... Valószínűleg a paputánpótlás akadályozásával próbálkoznak majd egy valamikori következő asszimilációs fázisban.

Most szűnt meg egyik napról a másikra a kolozsvári rádió. És a vásárhelyi, a temesvári... Megszűnt ezzel az a sajátosan, néha szégyellni valóan rossz vagy helytelen kiejtésű magyar hang a rádióhullámok között, amely ország-világ előtt figyelmeztetett nyelvápolásunk szükségességére és persze az elmondottak ürességére is. A magyar kisebbségi kultúrában elhelyezkedő értelmiségi (és nemcsak értelmiségi) réteg beszűkülése még inkább válságosra fordult: a rádió szerkesztőit egy gyászos gyűlés után szabadságra küldték és megígérték, hogy három hónapon belül elhelyezik őket. Hova?

A szilveszterestét otthon töltöttük. Lányom barátnőjével együtt, fiam „özvegyült” társánál rendeztek batyus szilvesztert. Ott voltak fiam barátai, talán a tavalyi, kihagyott együttlét emlékére, amit leveleivel olyan aprólékosan szervezett, minden részletre, igényre ügyelve, és irányítva lánybarátját egy mértéktartó, kellemes újévkezdés megrendezésében. Mi otthon ültünk, be sem kapcsoltuk a tévét. A Szózat után lefeküdtünk. Senki sem hívott, mi sem telefonáltunk senkinek.

A mi tragédiánk az, hogy európaiak akarunk maradni a rohamosan balkániasodó Erdélyben. Erdemes újra felidézni ennek a folyamatnak a kisember által is érzékelhető momentumait. Először a tisztviselőréteg változott, feltűntek az oltyánok, minden fontosabb székbe ők kerültek. Egyelőre nem a pártban, hanem az államapparátusban, katonaságnál, kereskedelemben, más hivatalokban. Ennek következménye a korrupció általánosodása. Aztán a városok képe megváltozott, lassanként elborított mindent a kosz. A ragyogóan tiszta erdélyi városok két évtizede szemetesek, nem költenek a karbantartásukra. Ezzel együtt változtak a vendéglők, fokozatosan kicserélték a személyzetet, rohamosan szegényedett minden vendéglátó étlapja. Eltűntek a magyaros ételek, a levesek, a cukrászsütemények. A régi szakácsok nyugdíjba mentek, de már azelőtt az étlapokat „hazafias” felelősök állították össze. Bejött a „gratar” és a „mititei”, a „ciorba”, még a „ciorba de burta” is. Eltűntek, kivesztek a civilizált pincérek, a személyzetről ma már messziről megállapítható, hogy nagy részük nemrég került be faluról, és otthon sohasem ült terített asztal mellett. Ezután következett a közszállítás minősíthetetlené „fejlesztése”. Elhanyagolják az utak és utcák karbantartását. A lényeg az, hogy hol jár a főnök, és az, hogy a látogatások előtt oda gyors aszfalt kerüljön valamely gyár és a repülőtér felé vezető útra. Ezzel egyidejűleg került sor a kultúra fokozatos leépítésére. Mutatja ezt a plakátok hiánya, az utca arculatának elszürkülése. De silánnyá váltak a színházak és az operák műsorai, a mozi hálózat nem fejlődött a tévé miatt. Talán ezután valamivel növekszik majd a mozilátogatók száma, mivel a

tévé ritkán tűz műsorára filmet, és amikor ezt teszi, akkor is régi, rossz filmeket ad. Hasonló átalakuláson ment át a kereskedelem. Két évtizeddel ezelőtt még magyarul is lehetett beszélni az üzletekben. Aztán megtiltották, hogy magyarul beszéljenek a kiszolgálók. És csak románokat vettek fel ilyen munkára. Fiatal falusi lányok lepték el a különféle üzleteket. Nem tudnak, nem akarnak kiszolgálni, viselkedni sem tanította őket senki. Az árukiosztás még inkább lerontotta a kereskedelemben joggal elvárható civilizációs szintet.

És végül az egyszerű embernek is észre kellett vennie, hogy minimálisra csökkent a sportrendezvények száma. Még a felszabadulás utáni években is tornatermekben, szabadterén, sporttelepeken vasárnaponként, ha nem mást, háziversenyeket rendeztek, a kisebb lakosú Kolozsvár ekkor több érdeklődőt adott, mint most. Leromlottak a híres sportegyesületek, az olyan szakszervezetek (vívás, torna, atlétika, kosárlabda, ökölvívás, kerékpár stb.), amelyek sok sikert hoztak, nagy szurkolótábor vonzottak a városban és Erdély-szerte mindenütt.

Eltűntek a régi bálók, a tánchelyiségek. Igaz, új helyek (disco) alakultak az iskolákban, főiskolákon. De a hirtelen megnövekedett számú munkásfiataloknak nem marad más csak az utca, a kocsmák. Ez utóbbiak sem sokáig, mert állami kezelésbe jutva gyorsan leromlottak.

A magyarság kulturális tevékenységének visszaszorításával (nem maradt csak 1-2 magyar nyelvű színjátszó csoport) a két-három évtizede még sokféle közművelődési lehetőség (tudománypszerűsítés, zene, könyvtár, klubtevékenység, sakk, bélyeggyűjtés, vitakörök, nőszövetségi körök) léteztek. Most majdnem semmi. Még román nyelven sincs, mert nem igénylik, úgy ahogyan nem igénylik a színházat sem. A Román Opera előadásain alig néhány néző jelenik meg, évek óta a Magyar Opera gyakori operett előadásaival hozza az egyesített adminisztrációs művészeti intézmények számára a pénzt. Úgy tűnik, hogy a szocializmus építését – szabályszerűen az operett dalok muzsikájára, grófcoskák és delnők százalmas történeteinek akkordjai közepette, nyitányaival és érzelmes díváinak hangja mellett kell végezni. Mit bizonyít ez? Azt, hogy a hatalomra jutott műveletlen vezető réteg és az utánuk igazodó új tisztviselő réteg csak a kispolgári szintig volt képes eljutni, ehhez pedig igazán nem kellett nagyobb műveltség. Itt élünk hát egy félművelt (a legjobb esetben félművelt) vezetőséggel a nyakunkon. Igényeik: a drága ruhák, a tele has. És a buta nőcskék használata, amiért nem átalják maguk közé fogadni, aktivistává kinevezni az erre hajlandókat. Ez a réteg csak a magukhoz hasonlókból választ munkatársakat és utódokat. A nemzetiségekből, hogy bizonyos százalékot kimutassanak a vezetőrétegben, még náluk is műveletlenebbet válogatnak, hogy felsőbbrendűségüket gyakorolhassák. Ezek sem románul, sem magyarul gondolkodni nem tudnak. Szólni nem mernek. Nyilatkoznak, ha kell, előre gyártott szövegeket felolvasva, gyűlésen tévében, rádióban. Az a néhány értelmiségi, amely a felső vezetőségbe került, garantáltan gyáva, csak gyógyíthatatlan betegségük esetén szánják el magukat petíciók aláírására, a régi sérelmi politika halk szavú folytatására. Mi a teendő? Miközben az orvostudomány aprólékosan leír valamely betegséget, figyelni előrehaladását, a páciensek rendre elpusztulnak. Áldozatuk nem volt hiábavaló. De ésszerűbb lett volna a beavatkozás, a megelőzés, a mentés. Úgy néz ki, hogy ebben a szakaszban minékünk a magunk megmentésére kell ügyelnünk. Megfigyeléseinknek is ez kell, hogy legyen az indítókoka. Megmaradásunk hasonló a halálraítélt józan erőfeszítéséhez, hogy életének minden pillanatát tudatosan élje, hideg fejjel rögzítse és gondolja végig mindazt, ami vele történik nemcsak azért,

hogy tanulságait az utánuk jövőkre hagyja, hanem mert remélnie kell! Életünk pillanatainak elemzésekor talán még találhatunk megoldást a csúfos vég elkerülésére. Minden hatalom önmagát pusztítja, amikor az ember ellen cselekszik. A fölöttünk uralkodó hatalom embertelenségét naponta észleljük. Ezt jegyezni kell. Nemcsak az emberi butaság történetére, de az emberi aljasság történetére is szükségünk van a küszöbön álló, általános elaljasodás elkerülhetősége végett

Az asszimilációt siettető intézkedések brutális gyarapodására számíthatunk mindaddig, amíg a primitív vezetés dominál. A többnyelvűség nyitottságot, műveltséget igényel. Nálunk ennek ellenkezőjét tapasztaljuk. Elzárkózást, fizikai és szellemi határok erősítését, különállást. Ehhez törvényszerűen egy nyelv is sok: megvalósul tehát a hallgatás, a robotolás adekvát „nyelve”, a hurrázás és tapsolás, a primitívizmus. Előbb kiírják: mindenki beszéljen románul!, de azt értik: hallgass! Később: a kuss! járja (már most gyakorolják az erőskezű aktivisták) és korbács! Közben katonásdit játszanak velünk, hogy ne tűnjék föl a sok reánk felügyelő katona. Ehhez némi császár-családi kultusz és felsőbbrendűség-imádat hajlongás, kézcsók, leborulás kell, és máris kész a középkori műveltséggel működő fasizmus, az eredetnél ez tökéletesebb változat, hiszen megfelelő szervezettség, csiszlik erkölcs, balkáni nagyvonalúság és műveltségigény hiánya az alapanyaga. Hataloméhség, hatalomvágy, hatalmi elbizakodottság... Mind olyan dolgok, amelyek magukban hordozzák az elkerülhetetlen bukást. De előbb a civilizációt, a humanizmust temetik el, és néhány nemzedéket, amely az eddigieknél inkább megközelíthető szabadságról álmodott.

Ha nem volna ebben az országban a kétmilliók kisebbség, a hatalom háborúban (Bessarabiáért) mutatná meg fasiszta voltát. Így elég ez a belső háború, amely egyre inkább lefoglalja, mert türelmetlensége az ország anyagi romlásával együtt nő. Már a vezetőrétegek sincs más célkitűzése, nem állítanak elé más, sikerrel kecsegtető tennivalót csakis a nemzetiségek felszámolását, amit dühödten és a legnagyobb lelkiismeretességgel végez. Ez a hatalom a szocialista jelzővel díszített polgári ultranacionális álmok vaskezü megvalósítója és zavaros századvégi elméletekre támaszkodik, azokra, amelyek a fasizmust is szülték. Freitske: „minden állam joga a benne egyesített nemzetiségeket eggyé olvasztani”, a német nemzetelmélet alapján a dák eredet és műveltség felsőbbrendűségének belemagyarozásával, a román kommunizmus megvalósításának sűrű hangoztatása közepette, de átvéve és alkalmazva Deák Ferenc idevágó nézeteit, miszerint oszthatatlan és egységes nemzetet képez mindenki, bármely nemzetiséghez tartozzék. A politikai nemzet fogalmával meghirdetett egyenjogúság nyilván az asszimiláción alapul és – Deáktól eltérően – a művelődésre is kiterjeszhető, ami teljes elnyomással, a nemzetiségek teljes megszüntetésével jár. De Deák azt is tudta, hogy „ha mi a nemzetiségeket megnyerni akarjuk, ennek nem az az útja, hogy őket mindenáron magyarosítsuk, hanem az, hogy velük a magyar viszonyokat megkedveltsük”. De annak idején honpolgárookra volt szükség. Itt és most: robotoló, igénytelen tömeg kialakítása van folyamatban, egyféle rabszolgaság kialakítása, amihez nem megnyerni akarják az embereket, hanem ellenőrizhetően korlátozni tevékenységüket, hogy minden felülről jött parancsot gondolkodás nélkül végrehajtsanak és jópofát vágjanak a legfelsőbb vezető nagyzási hóbortja kielégítésére rendezett cirkusz (nagygyűlések, mindent

egyöntetűen elfogadó kongresszusok, semmit sem érő látogatások, születésnapok, választások) statisztálóiként, a szükséges tömegjelenetek részvevőiként. A hatalom legfőbb fegyvere nem a szédítő propaganda, mert ennek óvása csaknem a nullával egyenlő. A rohamosan növekvő, mindent behálózó belügyi rendőrség, amely átvette a régi káderosztályok nyilvántartását és hatalmát, meghatározza mindenütt, hogy milyen képesítésű, nemzetiségű és igényű emberek kerüljenek nemcsak a fontos, hanem a kevésbé fontos vezető állásokba. Ezért itt mindig azé lesz a hatalom, aki a belügyre ráteszi a kezét, aki vagy akik ellenőrzésük alatt tartják ezt a hadsereget. A hatalomátadás ilyen formája már Gheorghiu-Dej idejében gyakorlat volt. Az új dinasztia is erre épít, amikor gátlástalanul előkészíti uralmát a következő évszázadra, hatalom közelbe juttatja a C. család minden tagját, hogy a fiú hatalomátvételét zökkenőmentesen előkészítse.

Ezt a klikket megtörni csak külső beavatkozás, háború vagy egészen alulról jövő emberi felháborodáson, elnyomást megeléglelő önfeláldozáson alapuló lázadás képes. Mindez kilátástalanul messze van – olykor ijesztően közel – nem úgy tűnik, hogy valamiféle törvényszerűség közel hozná vagy távolíthatná ezt a végtelenbe. De múlt századi romantikusokkal kell mondanunk és hinnünk: az idő nekünk (az emberiség emberségben hívő, elnyomást ellenző felének) érik!

Azt mondják, hogy bementa a Szabad Európa: elbocsátották Domokos Gézát. Ha még nem bocsátották el, rossz jel. Ha elbocsátották, ami várható, azt is jelenti, hogy egyre nehezebben terjednek a minket érintő hírek. Azt magam is hallottam, hogy Király Károly a megyei titkárhoz írt a belügyiiek túlkapásai ellen. A Vásárhelyen végzett orvosokat mind Moldvába küldik, pedig már egy-két tantárgyon kívül nem tanulnak magyarul.

A fiam halálával haltam magam is. Csodálkozva tapasztaltam, hogy, mint máskor, reggel hatkor kelek, gépiesen megteszek mindent, mint azelőtt, este fáradtan dőlök ágyba, napról-napra zsibbadtan folytatom taposómalom életem. Addigi életemben valahogyan elkerült a félelem, a fiam halála után nem fogott rajtam, életemben nem következhetett nagyobb fájdalom. Élő halottnak hittem magam, akinek nem árthat semmi, megkönnyebbülés lehet akármilyen baleset, nem fenyegethet a hatalom, szíjat hasíthatnak a hátamból, rugdoshatnak, testem, lelkem darabokra hasíthatják, minden törvényen kívül állók. Almatlan kínos éjszakák következtek. Éjjél után továbbra is holdkórosként járom a temetőt, órákig ülök a fiam behavazott sírjánál, töprengek, mit rontottam el, miért nem voltam képes megelőzni a bajt. Elképzeltém: mérnök fiam áll mellettem és vigyáz reám. De aztán teltek a változást követő örömmámor-napok, özönöltek a magukat mentő sunyi akarnokok, a kaméleon természetűek, akik a mindenkori hatalomhoz simulva, örökké a saját pecsenyéjüket sütogetik. Azok, akik a közért, netán eszményeinkért soha semmit sem áldoznak, és hirdetett lelkiismereti önvizsgálatom elől menekülve, hadjárattal folytatott rágalmozással, ujjuk mögé bújva lapultak és lapulnak a maguk lelkiismerete elől ma is, amíg a feledés homálya végleg be nem takarja őket. A fiam nélkül nehezebb volt a harc, értelmetlen a védekezés ellenük. Az én jövőmnek befellegzett a fiam halálakor. Amikor sikerül az öregségemmel járó közönyt leráznom magamról, fiam életre kell bennem. Furcsa fordítottság éltet, apaként fiam dolgát végzem minden lázadásomban.

Társaságunk valahol a Bihari havasokban egy mesterséges tó partjára épített

nyaralóban szállt meg. Alattunk kékllett a tó vize. A szokásos szalonnasütés, flekkenezés, italozás vidámsága nem ért el hozzám, mint kopogó esőcseppek az átláthatatlan ablaküvegről, lepattant rólam az ismerősök kíméletes sajnálata. Üvegkalitkában megszűnt az idő, a nappalok összekeveredtek az éjszakákkal, hangtalanul úsztam a szomorúságban, gyermekkorombeli ájulásaim előtti percek dagadtak ilyen végtelen ürré, amelyben súlytalanul, ájultan lebegtem. Egy a nagyok társaságában unatkozó kislánnyal csónakba szálltam, és lassan messze vezettem az erdővel övezett hosszúkás völgytő vizén. A távolból, romos templom körvonalai tűntek fel. Látomásként lebegett a vízen. Célnak megfelelt. Gépiesen, szótlannal eveztem a derékig vízben álló templomig. Kíváncsian körbecsónakáztuk a siralmas voltában is tekintélyes romot. A megbontott fal tátongó oldalán beláttunk az épület hajójába, a padok helyén szellő fodrozta a vizet. Szomorú, gyászhangulatomnak megfelelő látvány volt. Döbbsent hallgatásba burkolóztunk.

A nyár végén, másodszeri kérésre, a lány mégis átvehette útlevelét és boldogan utazott a magyar fővárosba, hogy az új egyetemi év kezdete előtt, ahogyan ezt mondani szokták, feltöltődjön kissé, világot lásson, szórakozzon. Az apa előtte járt Budapesten egészségi engedéllyel. Idegösszeroppanásos hónapjai után a klinika legidősebb és legnevesebb szemorvosa, három rendbéli vizsgálat után is szemfenéki daganatra gyanakodott. Ennek megerősítésére utazott az apa Budapestre, s került némi protekcióval a korszerűbb vizsgálati eszközökkel rendelkező egyetemi tanár rendelőjébe.

– Egyféle anyajegyet látok bal szeme fenekén – nyugtatta meg az orvos. Az apa emlékezett, hogy apjának évtizedekkel ezelőtt ugyanezt a diagnózist állapította meg egy fiatal szemorvos. Némi büszkeséggel nyugtázta a hasonlóságot. Jó érzéssel töltötte el, hogy végre örökölt valamit az apjától.

Pesten egyik osztálytársával találkozott, aki titkot bízott rá. – Dobbantok! – mondta mosolyogva és mutatta Stockholmba szülő repülőjegyét. Az apa beállt a menekülőt kísérő rokonok és ismerősök közé, vidáman sörözve búcsúzkodtak a Ferihegyi repülőtéren. A teraszról integettek a magasba emelkedő utasszállítónak.

– Ő már szabad! – jegyezte meg könnyű sóhajjal valaki a csoportból, amikor kiléptek a repülőtér épületéből. A kijáratnál az elbúcsúztatottba ütköztek. Az apa meghökkenve kérdezte:

- Te itt?

Barátja bosszúsán magyarázta.

- A legújabb rendelkezések értelmében erdélyi magyart nem engednek felszállni a repülőre... Az útlevelemet vizsgáló tiszt sajnálkozva mondta miközben végigböngészte a kezében tartott listát azokról, akiknek szabad utat mutathatott: „Ha legalább az egyik neve román volna, mehetne...”

Az apa hazatérve másoktól is hallott az új rendelkezésekről. És arról is több erdélyi magyar, ha nem mehetett nyugatra, Magyarországon maradt. Befogadták. Letelepdedhetett, segítséget kapott. Kiszabadulva a román diktatúra alól sokan kezdtek ebben az időben új életet.

A felesége éppen azokban a napokban érkezett Budapestre az Egyesült Államokból. Blauéknál sokféleképpen marsztalták. A nagynénje győzködte:

- Felejtss el a nyomort. Itt minden meglehet. Baráti körünkben van egy derék ember, feleségül ves... a lányodat is kihozatjuk...

Az unokahúga kategorikusabban fogalmazott:

- Dönts el, mit akarsz?! Ha magyarkodni akarsz, az egy dolog... De ha jól élni, akkor megfelelő munkát keresünk neked, és gond nélkül élhetsz. Beszélj a férjeddal.

Az anya felhívta élettársát, izgatott hangon kérdezte mitévő legyen? Maradjak?
Az apa félbeszakította.

– Emlékszel miben egyeztünk meg? Ahhoz tartsd magad.

Az anya, mintha nem hallotta volna a figyelmeztetést. Pedig tudta, hogy megegyeztek abban, hogy az ilyesmi nem telefontéma, hiszen telefonbeszélgetésüket magnóra rögzítik a belügyisek. Folytatta volna, belekezdett a rokonai által ajánlott megoldások részletezésébe. Az apa erőlesen figyelmeztette.

– Tégy mindent megegyezésünk szerint! Vigyázz magadra, az ottani időjárás nem kedvez az egészségednek...

Telefonbeszélgetésük egész ideje alatt két malomban öröltek. Az anya rokonai, a telefonbeszélgetés drágaságára hivatkozva, véget vetettek párbeszédüknek.

Naplótöredék

A múlt vasárnap telefonált a lányom Stockholmból. Aztán a feleségem Atlantából. Az előbbi vagy az utóbbi helyen akarnak megtelepedni - ez izgatja őket! S amit mondtam a terveimről, a dolgaimeimről? Könnyen elszakadnak onnan, ahol nem öröm az élet. És azt gondolják, nekem nincs más dolgom: kövessem őket, és hagyjam a fiam a Házsongárdban, ahonnan 2002-ben a nyomát is eltüntetik; Mindent hagyjak itt a nagyobb vajas kenyér reményében?! Nem szeretem a vajas kenyeret, a félmunkát, a meghátrálást, a hütlenséget. Nem hiszem, hogy az öregség miatt nehéz vállalom a változtatást. Mindig szerettem az új környezetet, a megismerést egyenesen élveztem, a nehezebb körülmények sem rettentettek el ettől, akkor hát miért ne vállalnám a régóta megismerni óhajtott civilizációt, nyugatot, a szabadságot? Összegyűjtött szerszámaimat: könyveimet félttem? Öregkori szórakozásaimról nehéz lemondanom? Mindezek mellett számot kell adnom magamnak arról is, hogy megmaradt családom nem tud, nem képes követni. Hiába mondom fel terveimet, apránként megvalósított életem nem példakép, nem kellek már sem a lányomnak, sem a feleségemnek, nem kell a vezetésem, az irányításom, az eligazításom, nem hallgatnak rám? Két malomban örölnék? Esménytelenségük nem köti őket? Hozzám sem, akit talán maradnak, változtatni képtelennek tartanak. Az én tragédiámban benne van a társadalom sikertelensége, eszménytelensége, embertelensége.

Az asszony nem maradt Amerikában. De Pesten találkozott a lányával, és ismerőseinek minisztériumi kapcsolatai révén elintézte, hogy lánya felkerüljön az engedélyezett listájára. Stockholmból, majd egy tengerparti svéd kisvárosból telefonált, hogy jól van, már tanulja a befogadó ország nyelvét.

Az apa a „zöldfedelűnek” nevezett bolondokházában tért magához. Az étkezés egy kis helyiségben történt, ahol a nem veszélyesekre engedték a félig örülteket, akik állati ösztönnel látványos zabálásba kezdtek. Kíváncsiságának engedve bemerészkedett közéjük. Elé állt egy nagy növésű törpe ember, amolyan zsugorított óriás, és mint azt az új fiúknak szokás volt, elmagyarázta-mutatta, hogy miként szelidített meg egy bikát a szarvánál fogva. Mutatta, miként csavarta le a bika fejét a nyakáról, és hogyan dobta bámulói elé: „nesztek, egyétek meg!” Körülötte mindenki félelmetesen vigyorgott. És akkor belibbent az a gömböclány, aki a kolozsvári műkedvelő színjátszók üdvöskéje volt, és az egykori Vasas Klub színpadán apró túllszoknyájában olyan komikusan balettezett, hogy a közönség mindenkor a hasát fogta a nevetéstől. Szája élénkvröszre festve. Édesen mosolygott. A bárgyú, brómmal bevetett társaság elalélt az élvezettől. A kellemesen megnyugtató, életerőtől duzzadón mázsás, de azért minden porcikájában nőies jelenséget, csorgó nyállal bámulta a sokféle megpróbáltatástól állatiasult társaság. Kimenekült a szobájukból.

AGHEGY

Kórtermében öngyilkos jelöltek heverték ágyaikon. Katonásan vetett ágya környékén kóválygott, amikor két ápoló előtt haladva, bejött a szobába egy sápadt polgár.

- Itt jó lesz - szólt az egyik ápoló és ágyamra mutatott. A beteg, akin semmi nyomát sem látta betegségének, engedelmesen hanyatt feküdt az ágyon. Kapott egy intravénás injekciót. Behunyta szemét, önkívületi állapotba került. Fejére óriási fülvédőszerűséget raktak, amelynek zsinórja egy kerekeken guruló elektromos berendezésből indult. A hóhér képű ápoló babrált valamit a készüléken. Óriási puffanás hallatszott, az ágyba fekvő teste nagyot huppant, és döngve esett vissza az ágyra. Ezt megismételték néhányszor, aztán sietve távoztak.

Kimenekült a szobából, ki az épületből. A kertben száraz avaron téblábolva belebotlott Murád Hamidba. Tömzsi alakja mit sem változott, amióta 1952-ben búcsút mondtak a műszaki fémipari középiskola kazán- és fémszerkezetekre szakosított végzős osztályának. Okos, megfontolt ember volt, szarkazmussal teli mosolyát megőrizte. Kedvelt, okos fiú volt. Albán apjának volt mersze mindkét fiát a városban ritkán hallott névre keresztelni. Testvérét Kemálnak hívták. Örült a régi ismerősnek. Hamid is valamiféle nyugdíjazási ügylet kapcsán került az idegyógyászatra. Nem titkolta ősei földjét szeretné látni. Menni szeretne innét mihamarabb. Akkor tért vissza a szobájába, amikor a sokterápián átesett paciensnek éppen felpattant a szeme. Körülnézett. Nem tudta hol van. Zavartan feltápászkodott, eligazította ágyamon a pokrócot, bocsánatot kért, és hülyén mosolyogva távozott. A betegek sajnálkozva, némán néztek utána. Remélte, hogy vele ilyet sohasem tesznek. Szigorú, amolyan korán-vénkisasszony doktornó kezelte, valamilyen nyugtatókkal etette, amelyek hatására régi dolgait nem, de közeli tetteit sűrűn feledte. Hétféteken hazamehetett. Egyszer éppen vajat osztottak a tömbházuk melletti ételmiszerüzletben. Sorban állt, fizetett és megindult a zsákmánnyal hazafelé. Otthon már nem volt szatyrában a vaj. Visszatért az üzletbe, de hiába kóválygott a környéken, nem jött rá, hol hagyta el a ritkán látott drága kincset.

Az orvosi bizottság átmenetileg beszámíthatatlannak ítélte. Fél esztendei hercehcucás utánajárás után betegnyugdíjazták.

A diktatúra után

Az apa

A fegyverropogásra kiléptek lakásuk erkélyére, amely a város felé nézett. Szomszédjaink is ezt tették. A sűrűsödő fegyverropogás felháborította az embereket. Legyőzve félelmünket, kitört belőlünk a tiltakozás. Húúúú! Hújjj! Fúúújjjj! zengett messze hangzón a tömbházak között.. Néhány percnyi gondolkodás után, miután meggyőződött arról, hogy lánya jó helyen van barátnőjénél, szólt a feleségének, hogy mennie kell.

Nyugdíjas volt, nem tartozott sehova. Úgy érezte, élettársa belegezésével indulhat.

- Menj! Menned kell! - szólt az anya megértően.

Pillanatig teátrálisnak érezte a helyzetet, hiszen nem gondolta magát harcosnak, aki csata előtt szeretteitől búcsúzkodik. Magára kapta rövid báránybörbundáját, robogott Trabantjával a belváros felé. Társakat kellett találnia nyugtalansága enyhítésére. A városháza gyűlésterme tele volt emberekkel. Az elnöki asztalnál valamiféle

ideiglenes vezetőség egyik pufajkás tagja elnökölt. „Útmutatásra ne várjon senki, mindnyájan tudjuk, mit kell tennünk.” A megyei pártbizottság székháza elől elvonultak a tankok.

A tömeg betört az épületbe és leszaggatta az első titkár szobájának faláról a diktátor különlegesen szép, faragott képkeretes portróját, hogy az erkélyről a ház előtti tömeg tetszésnyilvánítása közepette kidobja. Az ipari titkár, aki nem menekült a székházból, megállt intett, és arra kérte az embereket, hogy a képkeretnek kegyelmezzenek, mert az olyan érték, amit érdemes megőrizni. Aztán valaki jóindulatú tanácsára vette az esernyőjét és a tőle megszokott nyugodt eleganciájával távozott. Nemzeti Színház felől Victor Rebenciuc, a neves és népszerű román színész érkezett. Őt beengedték a székházba. Napokkal később a román tévében is láthatta az ország, amikor vécépapírt helyezve az asztalra, arra bízta a diktatúra volt politikusait, hogy szájukat töröljék meg, amikor a demokráciáról beszélnek. A Főtéren, a Szamos-híd Astoria szálloda felőli járdáján és a sörgyár közelében gyertyák égtek a forradalom áldozatainak emlékére.

Azokban a forró, év végi napokban Kolozsvár magyarsága az Állami Magyar Színház épületében és előtte nyüzsgött. Az év utolsó napján a szabadság címmel megjelenő helyi lapban kivágható cetli alakban a következő szöveggel BELÉPÉSI NYILATKOZAT jelent meg:

Csatlakozom a Romániai Magyar Demokrata Szövetséghez. Egyetértek az erdélyi, a romániai magyarság demokratikus jövőjét szolgáló törekvésekkel, vállalom a cselekvő részvételt az ország építő munkában.

Nevet, foglalkozást, lakáscímet és telefonszámot kértek a belépőktől. A naponta közölt jelentkezőlapot kivágták és sokszorosították az emberek. A Magyar Opera pénztára napokig fogadta a jelentkezőket.

A városnegyedekben, üzemekben, falvakon egyre alakultak a Romániai Magyar Demokratikus Szövetség szervezetei. Az apa egyik alakuló ülésen Kós Károly könyvéből vett idézeteket olvasott fel a lelkes hallgatóságnak. „Le kell vonnunk a tanulságot; szembe kell néznünk a kérlelhetetlenül rideg valósággal, és nem szabad ámitanunk magunkat. Dolgoznunk kell, ha élni akarunk és akarunk élni, tehát dolgozni fogunk... Fölébredtünk. Látni akarunk tisztán. Szembe akarunk nézni az Élettel, tisztában akarunk lenni helyzetünkkel. Ösmerni akarjuk magunkat. Számba kell vennünk erőnket, szerveznünk kell a munkát, tudnunk kell a célt, amit el akarunk érni... Az lesz a mienk, amit ki tudunk küzdeni magunknak. A bátraknak kiáltok hát, a harcolni akaróknak, a kötelességtudóknak; a látni akaróknak, az előrenézőknek. Álljanak elő, ne szégyenkezzenek, ne aludjanak, ne duzzogjanak. Az Élet nem vár; az Élet rohan. A rohanó idő füledbe harsogja: elég a passzivitásból. Ami eddig orvosság volt és védelem is talán, de mindenesetre becsület volt, méreg az ezentúl és gyávaság. Kiáltom a jelszót: építenünk kell, szervezkedjünk hát a munkára.”

Naplótöredék

A megszenvedett időről vallók bátorságát tapasztalva, nincs okunk kivagyisággal minősíteni azokat, akik saját és mások cselekedeteire emlékezve tanúsítják, hogy lehetett volna másként is. Például oly módon, hogy amikor besúgásra kényszerítettek valakit, nem a szekuritáté által választott fedőnevet, hanem a saját becsületes neviüket írják a valakiről vagy valakikről kikényszerített véleményezésük alá, és a különféle

módon rájuk parancsolt megbízatásokról „megfeledeznek”, betegségeikre hivatkoznak, vagy Svejik módjára viszonyultak volna a piszkos munkához. Voltak, akik összeszorított foggal a sokféle sanyargatással és megaláztatással járó kivándorlást választották. Akkoriban így gondolkoztam: „a kérdés most is az, hogy kikkel dolgozunk együtt? Hogy hiszünk-e még a hatalommal való együttműködésben? Lehet-e bízni abban, hogy azonos a célunk: valamiféle új életmód kialakítása? Úgy látom, hogy amennyire Románia eltávolodik a nemzetiségi jogok tiszteletben tartásától, annyira kerül messzebb a meghirdetett jogállamiságtól.. Most lenne nagy szükség a Bethlen Gáborokra! Hogy kell lehajtanunk a fejünk, hogy ugyanakkor a gerincünk egyenesen maradjon, és büszkeségünk se szenvedjen csorbát? Hogy jövőlátásunk se romoljék oly rohamosan? A rádió a minap egy francia, egy svájci és egy német lapból idézte az erdélyi magyarság dolgait, és ez azt jelenti, hogy a világ közvéleménye, ha ideig-óráig, de foglalkozik velünk. Tehát nem tűnünk el a népek közül nyomtalanul. Végre mi is felsorakozunk azon kisebbségek mellé, akik tesznek is egyet-mást, hallatják szavuk, ellenállnak beolvasztásuknak. Mi, Európa egyik népes kisebbsége Románia négerei leszünk, ha nem a saját, hanem az általuk elképzelt és óhajtott módon részesei a kultúrából. Értelmiségünk szerepe ilyenformán növekedőben van. Kár, hogy szavakban is halkán hirdetett vállalásuk nem követi, vagy csak nehezen követi a némaságból kibontakozás sürgető igényeit.

Félelem lengte be minden napunk. Már nemcsak a hatalomtól féltünk, hanem egymástól is. Tudatosan irányított volt mindez, hiszen megosztva, atomizálódva, magunkba temetkezve, tehetetlenkedve nem sok vizet zavarhattunk. De ahogyan minden csavarással nőtt bennünk a fájdalom, gyarapodott bennünk az ellenkezés, az apránként gyűjtött bátorság is. A naplóíráshoz is kellett valamennyi. A rendszerváltás után kiderült, hogy sokan mások is írtak naplót, emlékeztetőt, amelyeket aztán naplónak elnevezve, ellenállásukat bátran részletezve, állásfoglalásukat a mai kívánalmakhoz igazítva kibontottak, s magyarázták lelkiismeretüknek megfelelően. Nyilván látteletem nem felelt meg a bekövetkezett változásokban véleményt, célt, arcot, magatartást váltó szereplőknek, csak néhányan értékelték szókimondásomat, nyers és szubjektív véleményeimet. Baráti körömben is megijedhetek szókimondásomtól. A diktatúrában törtézők nem találtak jobb megoldást, mint a lényegi elhallgatás mellett annak bizonyítását, hogy mindenki sáros. S elérték céljukat, hiszen fedő alatt maradt minden, és csak kevesekben ébredt fel a nyílt lelkiismeretvizsgálat igénye. Az idő meggyógyít mindent. De azok, akik maguk előtt is titkolják a régi rendszerben való „ügyeskedéseiket” nem mentheti fel semmi. Magukkal cipelik féldolgozatlanul, be nem vallott hibás tetteik lélektörpítő göncét. Magam is ezt teszem.

Minden harc után rengeteg az önjelölt hős. Értem már, hogy lelkiismeretvizsgálatunkban nem a mások hibáit kell keresnünk, hanem kortársaink erőnyeit felmutatva a magunk életével összevetve, tévedéseinket kell kijavítanunk. Visszatekintve, úgy látom, hogy sokan voltunk, akik nem fértünk a rendszer bőrében. A magam példája csak arra jó, hogy erre felhívjam azok figyelmét, akikben van akarata múltunk elemzésére, s tanulságainak számbevételére, amelyek tanulságai nélkül nehezebb a jelenben élni, hogy sok minden ismétlődik. Az ember saját maga és közössége erkölcsi normáinak taposómalmában erőlködik, hogy mások által is elfogadható életet éljen. Azt hittem, hogy az erdélyi magyarság erőltetett beolvasztása ellenében, sokféle különbözőségünk ellenére is mindig összefoghatunk.

De csalatkoznom kellett, mindig nagyobb volt az egyéni érdekek mellett egymáselleni küzdelem vagy küszködés, mint a közösségi ügyeinkért való kiállás. Igaz, a kivételek ma is tiszteletet ébresztenek. Önbizalom nélkül tapodtat sem mehetünk előbbre. Milyen az ember? Kedve, ereje, bizakodása egyszer fenn, egyszer lenn. Fiam halálával családi tutajunk is zátonyra futott, költőbarátom barátom sorai beigazolódta: "... apád anyád mire megérti / belerokkan"

Újból Michelangelónak képzelte magát. Hatalmas könyvek között sétált, megpróbált mindből lehántani minden fölöslegest és létrehozni, kifaragni a magáét. Hűűű! Nem volt könnyű, még a töke izzadt belé, amikor egyik másik munkájának neki kezdett. Sehogy sem haladt. Tudta, hogy „minden kezdet nehéz”. Na, de ennyire! Főként az zavarta, hogy miközben vésője nyomán, apránként kezdett kibontakozni egyik-másik alkotása, nemcsak a lehántott részben, hanem a megmaradtakban is látta mindazt, amit mások már belegondoltak az alkotásba. Még hogy nincs új a Nap alatt?! Érezte, ha ezt csak egy pillanatra is elhiszi, elfogja a félelem, hogy hiába kutatja a teremtés titkát. Őrdögi munkájában csak az vigasztalta, hogy valószínűleg sohasem tudja meg: jónak vagy rossznak született. Almaiban ezt még sohasem sikerült kiderítenie. De ébrenléteiben még inkább elhatalmasodott rajta a félelem.

- A félelem népbetegség. Orvossága a hit – mondta mindentudó barátja, de a mindenek fölötti uralkodó reklámok idejében kijózanítottak, minden orvosságnak bizonyára rengeteg mellékhatása van, amelyekről többet megtudhatunk, ha bizalommal felkeressük házi orvosunkat vagy/és gyógyszerészünket, akik mint mindenben, örökösen józan mértékletességre intenek, nem szükséges mindent bevenniük.

Az újkor prófétái nem nagy sikerrel, gondoskodnak arról, hogy ezt a népbetegséget, amely nyájszellemisségben rendkívül ragályos, és szertartásokkal és más gondolkodást gátló ceremóniákkal csak ideig-óráig gyógyítható, következetes kételkedéssel enyhíthetjük, netán megelőzhetjük. A visszaeső bűnbánók egy része a gyógyszer-túladagolástól szenved, mások gyógyszerfüggővé válnak.

- Mi a teendő? – súgta Csernisevszkijt és Vladimir Iljicsset megelőzve valamely átlombeli józan ész.

Hiába kerülgetjük, végleg el nem kerülhetjük, talán csak azért élünk, hogy félelmünkkel küszködjünk, gyönyörű küzdelmeket vívjunk önmagunkkal, nagyszerű és tökéletes tragédiánkat megpróbáljuk az utánunk következőkre örökíteni, beleírni az arisztotelészi hagyatékba apró katarzisaink sorát. Akinek pedig elég esze van ahhoz, hogy legyőzze magában az örökösen felhorgadó végtelenségbe vágyódást, olyan nagy hirtelen megy el, a szemét is elfelejti lehunyni, befelé nézését is megszünteti, és az arcára van írva a csodálkozás, mert minden félelme, amelyetől egész életén át olykor hangtalanul is vinnyogva szenvedett, szempillantás alatt szertefoszlott. Halálunk másokban okozhat sístergő fájdalmat, ha nem másért, talán azért érdemes élnünk, hogy az ismeretlen túlvilágtól való félelmünk alaptalanságáról legalább egyetlen egyszer, bizonyára az utolsó lehetséges alkalommal megbizonyosodjunk. Míveljük a magunk kertjét! Hirdette ezt egykor az ifjabb Arouet, a király pedig, még ha Ferenc nagybátyámról van is szó, maradjon a kaptafánál, mert különben: Nem mi tapossuk szét a gyalázatost, hanem a gyalázatos tapos szét bennünket!

A Főtéren állt, a templomajtóval szemben, a plébánia előtt. Hamuszínű felhők alatt sietős emberek hangyabolyában, a vérnyomásos tavasz, a hideg esők és elnyomorított éveik súlyától a falhoz simulva. Repdeső szemmel reménysugarakat kutatott a magasságos magasban és az előtte sorjázó emberek arcán. A Jóságost kellene látnom, az lenne megnyugtató. És ekkor hirtelen tótágast áll a pillanat.

Krémszínű esőkabátjáról, selyemsáljáról az arcára siklott a tekintete. Unott, kissé puffadt arc, gyorsan forgó-fürkésző, apró szemek, homlokba nőtt haj, összeszorított keskeny ajkak, visszataszító primitívségre borított ápoltság. Kilátszott alóla a lélek férgessége. „Hol láttam ezt az arcot?” Hessegette a képet, görcsberándult aggyal nem akaródzott kitalálni kit látnak szemei. Pedig tudta, ha az alak kinyitja a száját, apró, vásott fogakat látna, melyeket elszűrkiett a gyerekkorban megszokott ápolatlanság. A Regátban látott ilyen csaknem az ínyig kopott szem-, és metszőfogú embereket, akikről azt hitte, hogy korpaciberével savanyított ételeik miatt csúfultak meg ilyenformán. Még sajnálta is őket, mert többjükön is felfedezte ezt a furcsaságot, ezt a társadalmi betegséget.

- Ő az! - mondta ki hangosan, és attól sem lepődött volna meg, ha embere szájában az apró vásott fogak helyén aranyból készültekre esik a sápadt fény.

- Ismered? - kérdezte az apát a mellette álló barátja.

- Három hónapig nem hagyott békén. Ötvennél több kolozsvári magyar névsorát tette elém, és kötelezőnek mondott írásbeli nyilatkozatokat kért tőlem, amelyeket diktálni akart. Vitánkat a megyei első titkárig vittem a tejhatalmút idézve, miszerint nekik ahhoz nincs joguk, hogy ezt pártfeladatként adják valakinek vagy valakiknek. Az első titkár azt válaszolta, hogy ezt ő megteheti, és a kérdést elnapolta. A vásott fogú jellemzésekor nem fukarkodtam a jelzőkkel, mert ők sem fukarkodtak a fenyegetésekkel, amelyek közül egykor iskolám pincéjének alaposabb „megismertetése” a szelídebbek közé tartozott... Aztán emberemet, egy évre, más vidékre helyezték. És még azon az őszön, ma is tisztázatlan körülmények között, vérmérgezésben meghalt katonafiam... És most újra itt van a vásott fogú...

- Tőlem a csángókról és a táncházról kérdezősködött - mondta csendesen az apa barátja. És tovább beszélgetve rájöttek, hogy többen is voltak és vannak hozzá hasonlóak, akik a magyarság alapos megismerését valószínűleg szakmai feladatként - kémkedve, kit, hogy lehet, felbujtva, megfélemlítve, megszarolva - odaadón végezték. „Vajon most mit csinálnak? Atképezték volna őket? Elfelejtették volna évtizedekig gyakorolt kíváncsiságuk és bajkeverésük mesterfogásait?” Ezek a vádak nem hangozthatók. Nem mondhatják fel köznapi tapasztalataikon hízalt látleteiket a visszarendezésről. „Vigyázzatok!”- fogalmazták minden polgárhoz szóló tömör biztatásukat. „Évvel ezelőtt is vigyáznunk kellett, hol lépünk le a járdáról. Mindenféle járdákról leszorítottan éltünk. Labirintusokba kényszerítették, közösségeinket atomjaira bontották. Nem félünk! Emberek, ne féljete!”

Másik alkalommal hússorban várakozott. Az is valami, hogy mostanában van ilyen sor, lehet végre húst kapni. Amikor befordult kanyarodó sorban a pult elé, oldalról megpillantotta a kapitányt. Vásott fogát mutatta, amikor az előtte állónak mondott valamit. Nem tudta levenni róla a szemét. „Hát visszatért! Újból itt van?!” Kitartó nézését megérezte a kapitány, tekintetük mielőtt védekezően visszafordult, összevillant.

- Jogtanácsos vagyok egy vállalatnál, igazán jó hely, rendes emberek közé kerültem – újságolta torkát köszörrülve az előtte állónak, olyan hangosan, hogy mások is hallják. „Jön, hogy belé rúgjak!”

Sohasem látta katonatiszti egyenruhájában. A kapitány szürkés-kék öltönyéhez tökéletlenül kötött bordó nyakkendőt hordott, zsíros haja csapzottan lógott a homlokába.

„Ki hiszi, hogy munkahelyet változtattál. Kopó vagy ma is! Azért fizetnek továbbra is,

hogy féljenek az emberek.”

Hányingert érzett. Agyába tódult a vér, erős indulat kinozta, alig volt képes uralkodni magán.

„Mit tehetnék!?” Félelemérzete fia halálakor megszűnt. A vérbosszút nem gyávaasága miatt vetette el. Értelmetlennek tartotta, akár a megbocsátást. Költőbarátja intése kattogott az agyában: „a fiú feje oldalra billen / pedig csak hordágy nem keresz / a lator hol van? /ne is keresd /ne képzeld magad az ókorban” Bosszúvágya elől égő arccal menekült az üzletből.

Naplótöredék

Nézi az ember a televíziót. Ettől leszünk homo politikusok. És hallgatjuk a rádiót is, mert fáradt szemünk már nem veszi be a képi információt, illetőleg ha közvetít is valamit, az összegubancolódik az agyunkban, mert ugyebár gyakran előfordul, hogy egyet látunk és mást hallunk. Látjuk például a rommá lőtt házakat, bombázott és ágyúzott kisvárosokat valahol horvát földön. Kiküldött tudósítónk pedig mindig azzal kezdi beszámolóját, hogy az otthonukat védő horvátok támadásáról beszél. Mintha ők lőtték volna szét a saját házaikat. Nyilvánvalóan szerbpartí a román tévé. Kiküldött tudósítója ennek még a látszatát sem igyekezett elkerülni, amikor magára öltötte a támadók egyenruháját. A rádióból (persze nem a hazaiból) aztán megtudjuk, hogy mi a helyzet. A levágott fejekről és a szomszéd országban kiképzett zsoldosokról, meg egyéb „csúsztatásokról” is kiderül, hogy nem egyebek olyan hazugságoknál, amelyeket a nacionalizmus mérgétől szenvedők szoktak kitalálni nemcsak nálunk, hanem a világon mindenütt. Szóval szépen visszarendeződünk ebből a szempontból is: hallgatjuk a hazai híradásokat és rohanunk a rádióhoz, hogy lám, mit mond a Szabad Európa, itt nálunk az igazságot mondják, de amit külföldről hallunk, mintha igazabb volna. Legalábbis nem elfogult, nem pártos. Tessék megfigyelni, hogy minden nagymenő a tiszta igazat, a szennyezetlen információt igéri, azt dicséri, arra esküszik. Hát ez is tisztára visszarendeződése a dolgoknak. Két évvel ezelőtt is a nép jövőjéről, az ország jólétéről, ama nagy függetlenségért és bőségért szónokoltak. S hogy valójában mi történt, azt a bőrünkön éreztük. Aztán a nép érdekében, a rendért és az ország felvirágoztatásáért lőttek is. Visszarendeződött a párttörténéz is. Láttam a tévében, ahogyan légből kapott ötlettel, valójában régi sablonjait használva, Tökés László érdemét kisebbítendő, a forradalom országos méretű szerveztségéről beszélt. Nincsenek róla adatai, hiszen szerinte csak évek múlva lehet történelmet írni (amikor majd eldől, hogy kinek a javára kell) és kiderül majd, hogy szervezték, irányították, kirobbantották stb.. Ha jól beszél - mindent elkövetett, hogy választékosan szóljon - az is visszarendeződhet, hogy ezért újra elnöki dicséretben részesül majd. És így tovább. Nem szeretem a nyelvünkre toladó idegen szavakat, de most románosan azt kell mondanom, hogy manipulálnak minket. Azon pedig már nem is csodálkozom, hogy az ágyat is vissza kell rendeznünk. És mielőtt belebújunk, melegítőbe öltözünk, sapkát teszünk. Fázunk. Topogunk, helyben járunk. Már hallom a régi fohászt is: Csak rosszabb ne legyen! Megtapsolt szövegekkel bizonyíthatjuk, hogy a visszarendeződés örömmámorában a "fiúk" még erre is rátesznek egy-egy (kisebbséget szomorító) lapáttal. Sokan vannak, akik – kis túlzással - még évekkel a rendszerváltás után szokásból vagy rossz beidegződésből nem merik húsz foknál melegebbre fűteni lakásukat. Lefekvéskor nem vetkőznek, hanem felöltöznek, a hivatalnokokat elvtársnak szólítják, és arra várnak, hogy valamilyen felsőbb szerv adjon engedélyt az emberibb életre. A félelem gubanc,

görcsös csomó torkunkban, gubanc az agyunkban.

Az ideai kolozsvári meglepetések közé sorolhatjuk az Adevărul în libertate című helyi lap ajándékát, azt a négy oldalt, amelyen a VATRA ROMÂNEASCĂ kulturálisnak nevezett egyesület alapszabályzat-programját és több neves egyéniség írását közli. Az összeállítás kisebb bombaként hat az Erdélyben élő kisebbségre. Az egyik cikkíró már első mondatában jelzi, hogy az egyesület tevékenysége nagy érdeklődést keltett, de “valószínűleg némi kétséget támaszt az Erdélyben élő kisebbségiek soraiban”. Ha eltekintünk (miért tennénk?) az egyesület február eleji marosvásárhelyi zászlóbontásától, ahol a “Vissza a hunokkal Ázsiába!”, “Nyitva a határ, menjetek!”, “Ti Istenben tisztetek vagy abban a főreg Tökés Lászlóban?”, és más le nem írható jelszavak domináltak, bizony kételkedve kell fogadnunk ezt a politikai szervezetet. Szabályzatukban kimondják, hogy az európai demokrácia szellemében a barátságért küzdenek majd, de többek között, az egyetlen hivatalosnak elismert román nyelv exkluzív használatáért az egész országban. Minden tettükben tiszteletben tartják majd az emberi jogokat, a helsinki dokumentumokat és az ország Alkotmányát, de ellene lesznek minden szeparatista, sovinizta és nacionalista törekvésnek. Az olvasók megnyugtatására közlik, hogy a szervezet tevékenységét csakis törvényesen és nem erőszakosan kívánja lebonyolítani. Ezek után püspöki gondolatokat olvashatunk az összeállításban arról, hogy örülnünk kell és büszkék lehetünk, mert Romániában születtünk. Nyilván ez nem vonatkozik azokra, akiket a “történelem széljárása és hullámverése” hozott e tájra. A szerzők - többen egyetemi tanárok - majd mindegyike rögtön tárgyára tért és az erdélyiek együttélését dicsérve a szeparatizmus buktatóiról szól. Őszinte párbeszédre kéri föl az erdélyi magyarságot, de elveti például a Bolyai Egyetem létesítésének gondolatát és általában a magyar nyelvű oktatást. Az értelemre és az egyensúlyra hivatkozva közli egy másik tanár-szerző az olvasóval, hogy bármely erdélyi iskolában a román gyerekek mellett magyarokat, németeket, cigányokat és más nemzetiségűeket találunk, akik ha elkülönülnek, szellemi fejletlenségük jeleit mutatnak. Megtudjuk, hogy az Erdélyben élő magyarság nem képez egységes etnikai csoportot, és különben is, legalább hét nem magyar etnikai csoportból tevődnek össze: székelyek, csángók, elmagyarosodott románok, elmagyarosodott zsidók stb. Az erdélyi magyaroknak föl kell tenniük a kérdést: lehetséges ilyen alapon őszinte és nyílt tárgyalást, igazi megértést remélni, ettől a románságot egyesíteni óhajtó egyesülettől? Amennyiben a Ceausescu-korszak magyarokat asszimiláló eredményein nem akarnak gyökeresen változtatni, minden: a megegyezésre, a megértésre és az egységre való felhívásuk őszintesége megkérdőjelezhető. És ilyenformán nem valószínű, hogy az erdélyi magyarság ezt a „márciuskát” valamikor is a szíve fölé, a keblére fogja tűzni.

Halottak, sebesültek, pogrom. Marosvásárhelyen tankok választják el a románokat a magyaroktól. Az előrelátók évekkal ezelőtt megjósolták ezt. Csakhogy

bekövetkezését a Ceaușescu -korszakban gondolták, és nem most, a szabadságot és demokráciát ígérő decemberi forradalom utáni harmadik hónapban. Ami itt és most történik beigazolódása annak az igazságnak, amit a forradalom első heteiben megfogalmazhattak az eseményekre figyelő erdélyiek: tudatában kell lennünk annak, hogy nemcsak Ceaușescu tartotta fenn a nacionalizmust és a sovinizmust, hanem a nacionalizmus és a sovinizmus tartotta fenn Ceaușescut. A diktátor eltűnt, tanácsadói a háttérben maradtak, az országos nacionalista összeesküvést folytatják, maradt a megmérgezett léghő, és az a román értelmiség is, amely csakis olyan demokráciát akar létrehozni, melyben a kisebbségi önszerveződésnek a valóságos egyenlőségnek nincs helye, és ők tudják miként kell felbujtatniuk az egyszerű román embert arra, hogy botot és fejszét ragadjon, eltörölje az itt-ott megjelenő magyar feliratokat, összetörje az utcatáblákat, ha azon magyar szöveget lát.

A telefon nem kapcsolja Marosvásárhelyt. A helyszínről érkezett fiatalember meséli, hogy azért tört ki a botrány, mert az egyik gyógyszerészre magyar felirat került, és ez nem tetszett a sarki vattacukor-árúsnak, aki támogatókra talált a közeli kocsmából érkezők között. Egy szatmári születésű német tanárnőtől tudom, hogy március 15-én nem tudták megkoszorúzni a Bălcescu- szobrot, mert egyes elvakultak szerint ott nincs mit keresnie a magyarok tiszteletének, és a templomba menekített koszorúért a templomajtóban is tusakodásra került sor. A jó érzésű románokat is elkésérik az ilyen események. Ezzel szemben a bukaresti tévé miközben megbékélésre, rendre és csendre int, azt a látszatot kelti, hogy a magyar követelések miatt következtek be a sajátos véres események. Kétségtelenül szembetűnő, hogy a marosvásárhelyi néhány napos összetűzésekről sem filmet, sem fotót nem közöl, de az iasiak ún. szolidarizáló gyűlését, ahol azt mondták, hogy a betegeknek ezután magyarul kell tanulniuk, hiszen a marosvásárhelyiek mindenáron magyar nyelvű orvosi egyetemet akarnak, a Le a szeparatizmussal! jelszót, valamint egyéb más kiforgatott gondolatot szellőztetnek, amelyeknek célja félremagyarázni a romániai magyarság jogos követeléseit. A tévé bukaresti és kolozsvári magyar adásában sok a kapkodás, a néző akaratlanul is arra gondol, hogy nem lehet véletlen a képsorok hirtelen megszakítása, a kimaradó kommentár, a tátogó bemondó és az a sietség, hogy mindenáron minél előbb befejezzék a magyar nyelvű híradást, hogy aztán hosszú percekig, negyedóráig semmit se lásson vagy csak az adás képjelében “gyönyörködjék” a néző. Nem szabad elbizonytalankodnunk, ha a jogok, melyekért küzdünk, nem érvényesülnek a gyakorlatban. “Igazságunkról nem mondhatunk le” - írja Cs. Gyimesi Éva biztatóként, és a lap közli a szövetség programtervezetét, amely kimondja: “...a nemzeti kisebbség bármilyen természetű jogfosztása, az erőszakos asszimiláció és a homogén nemzetállam megvalósítására irányuló bármilyen kísérlet elkerülhetetlenül az egyetemes emberi jogok és a demokrácia korlátozását, elsorvasztását eredményezheti.” A romániai magyarság cselekvő egységében, békés dialógusban kívánja elérni követeléseit teljesítését.

Ötszáz éve halt meg Mátyás király, azóta oda az igazság? A kolozsvári szobor talán sohasem volt annyira elhanyagolt, mint éppen most, amikor a város szülőttének fél évezredes halálára emlékezünk. Amikor az UNESCO felkérésére, Mátyás királyra emlékeznek a világ kulturált nemzetei. Hunyadi Mátyás 1443. február 24-én született abban a kolozsvári óvári polgárházban, ahol egykor ezt múzeumná nyilvánítva

őrizték emlékét. Gyerekkoromban sokszor vitt a kíváncsiság szülőháza ablakához, ahol betekintve óriási csizmáit láthattam. Később, benn az épületben az őt ábrázoló szobrok makettjét csodálhattam, amelyeket a pályázók küldtek. Ma képzőművészeti intézet működik az épületben és csodával határos módon látható még a kapu mellett, a falra elhelyezett, bronzból készült emléktábla, amely magyar feliratú. Mátyás király emléke ebben a városban elhalványult, a helyi magyarságnál tízszeresen gyorsabban gyarapodó román lakosoknak a királyt illető tudatlansága miatt, mert Mátyás király kimaradt a román történelemkönyvekből. Pedig a történészek megegyező véleménye szerint Mátyás “nemes és fényes havasalföldi nemzetségből származik”. Apja Hunyadi János a törökverő, nándorfehérvári diadalért szól minden déli harangszó. Őt Iancu de Hunedoara névvel illeti a román történelem, de fiát már nem méltatja. Egy magyar királynak ez nem dukál. Nemrég történt, hogy vidéki román tanítónő így mutatta be a szobrot tanítványainak: “Látjátok, az ott fenn a híres román király amint fogadja a hódoló magyarok köszöntését...” A háború utáni években, majd minden január 24-én, amikor az egységes nemzeti állam alakulásának évfordulóját ünnepli az ország, hangoskodó tömeg lepi el a szobor környékét, néhányan fölmásznak rá és válogatott módon meggyalázzák. Szólni ellenük senki sem mer, a rend őrei pedig félrevonulva tűrik a rongálók próbálkozásait. A szobor ellenáll. Legutóbb a marosvásárhelyi események alatt másták meg a szobrot, és a király bronzalakjának szemét nemzetiszínű zászlóval bekötötték. A város régi lakói nem engedték magukat provokáltatni. Ki a hibás abban, hogy a műveletlen tömeg nem képes tisztelni Kelet-Közép-Európa legnagyobb reneszánsz uralkodóját? Még azt sem, aki vér szerint is kötődik hozzájuk. És így jár majd minden neves magyar, aki itt született, vagy itt halt meg Erdélyben. E föld történetében nincs hely azoknak a nem román történelmi nagyságoknak, akik sorsuknál fogva kötődnek a tájhoz. Többet között ez sem igazság. Egyetlen perc alatt ez is végiggondolható. Mátyás király halálának kerekén 500. évfordulóján, a kolozsvári főtéri szobor előtt csupán néhány száz virág volt látható a Mátyás szobor alapzatán, a szerény megemlékezés tétova jeleként.

.....

Egy kolozsvári fiatal szakí, jó lakatos és szerszámszakértő hosszú útra készül. Úgy döntött, hogy végleg elhagyja hazáját. Fél esztendeje született, kékszemű, ragyogóan szép fiacskáját Zsoltnak keresztelte. Azt mondja, csekély magyar történelem tudására hivatkozva ez a fiatal-ember, hogy nálunk a történelem negyven-ötven évenként ismétlődik. Ekkor szottak újabb vérfürdőt rendezni itt a magyarok között. És ha az események felgyorsulnak? Akkor mire emberré lesz a fia, jön a következő tömegverekedés, késeles, pogrom. Ez a lakatos erős, izmos ember. Nem fél. A fiát félti. És az unokáit is látni szeretné. Ezért mondja: határon kívül tágas a világ, két keze munkájából bárhol megél, és megmarad magyarnak. Nem mondtam fiatal barátomnak, hogy mennyire igaza van. És nem beszéltem arról, hogy mennyire nincs igaza, ha elmegy. Nem jött ki szó a számon, mert eszembe jutott egy gyermekkori emlékem. Beléptem az üzletbe egy család társaságában, akikkel néhány szót váltottam magyarul. Néhány fiatalemberből álló csoport felháborodva figyelmeztetett, hogy románul beszéljünk! Pergő nyelvű, bátor asszony volt az eladó, nem hagyta ezt szó nélkül. Az Alkotmány 22. szakaszára hivatkozva védekezett. Nagy csend támadt a könyvesboltban. Távozóban a fiatalok szószólója megjegyezte,

hogy az ilyen könyveladókat mind mellbe kellene szúrni... És ez fényes nappal történt Kolozsváron, az egykori Unió utcában, az utca nevét viselő történelmi nevezetességű épülettel átellenben. Hasonló példát mesél a feleségem. A vasútigazgatóság szakszervezeti irodájában az elnök kérésére felhívta D. tánctanárt. Természetesen magyarul beszélt vele, hiszen miért ne beszélne két magyar egymással anyanyelvén. A főnök nyomban figyelmeztette, hogy egy belső rendelkezés értelmében munkahelyi telefonon csakis románul beszélhet. Az ilyen esetekről mit gondoljon az ember? Fél a hatalom? És éppen tőlünk fél? Hát már annyira műveletlenek és nemzeti gógtól pöffeszkedők a vezetők, hogy az örökösen zengett testvériséget, az ideológiailag is helyesnek tartott nemzetköziséget sem gyakorolják? A fokozatosan beszűkülő kultúra keretei között és a nemzeti büszkeség unos-untalan fölfelé srófolása miatt a dühödt nacionalizmus immár nemcsak megtűrt, hanem hivatalosan elfogadott és táplált irányzat a hétköznapi politikában.

Még emlékszem arra a felszabadulás utáni vasárnap délelőttre, amikor a kolozsvári Sétatéren, tőlünk alig néhány méterre, azért szúrta le egy embert, mert magyarul mert megszólalni. Anyám erősen szorította a kezünket, és suttogva kért, hogy egyetlen hangot se ejtsünk. A filagória közelében jártunk, ahol máskor fűvószzenekar vonzotta a bámészkodókat. Egy fiatalember ugrott ki a bokrok közül, monostori legények véres késekkel követték és elvágta az útját. Ekkor a tó felé futott, bevetette magát a vízbe, átmenekült a túlsó partra. Megkerültük a tavat, hogy a park város felőli részébe, az épületek közelébe jussunk. Amerre jártunk, mindenütt verekedőket, leszúrt, kiterített áldozatokat láttunk. A Mátyás-szanaszatórium előtt tehergépkocsi várakozott. Rakfelületén megkéselt, sebesült emberek. Mind magyarok voltak. Két rendőr vigyázott rájuk, mert a késelők ott sem hagyták őket békén. Ezek is monostoriak voltak. Talán éppen azok, akikről azt híresztelték a városban, hogy felirattal zárták el a városba vezető utat. A feliraton ez állt: "Pâna aici democrația, de aici Mănăstur!" (Idáig demokrácia, ezen túl Monostor!) Felsiettünk a főtérre. Anyám bement egy tekintélyes épületbe és követelte az előljárástól, hogy véget vessenek a vérengzésnek. Szótlanul tértünk haza. Később elfelejtettük ezt a rossz emlékű vasárnapot. Azt hittük, hogy ehhez hasonló már soha sem történhet." Érthetetlenül állunk az ehhez hasonló primitív indulatok előtt. Kinek és kiknek áll érdekében ezeknek az indulatoknak az elszabadítása? Hiszen a politikai, gazdasági és erkölcsi csőd, amelyben tehetetlenül vergődik az ország, a nemzetiségek egymás elleni uszításával, az indulatok fölkorbácsolásával sohasem szüntethető meg. Az ilyen szerencsétlen konfliktusokból az "oszd meg és uralkodj" elv alapján csakis a hatalom nyer! Fiatal, lakatos barátom, amikor szépen berendezett, az erdélyi lehetőségekhez mérten kényelmes lakása ajtajához kísért, szomorúságomat feloldandó, a következő fanyar viccel búcsúzott: "Bula azt kérdezte Móríckától: Mondd, mikor lesz Romániában végre demokrácia? - Tudom, legyintett Mórícka. És te is tudd meg; itt demokrácia akkor lesz, amikor Tőkés püspök úr lambadát jár Doinea Cornea asszonnyal!" Sokféleképpen találónak érzem ezt a tréfát. Azt például biztosra veszem, hogy "tánc" lesz itt még éppen elég!

Egy a diktatúra idején külföldre kitántorgott barátom megunván azt, hogy ott

mindenütt románnak tartják, valamilyen csellel-ügyeskedéssel új állampolgársága nyomán kapott útlevelébe születési helyéül nem Cluj-t, nem Kolozsvárt, hanem Klausenburgot, az országot jelölő rubrikába pedig Románia helyett Siebenbürgent íratott. A forradalom előtt hazalátogatva a határon idegennek nézték, angolul kérdezték, mit keres itt, ahol még a madár sem szívesen jár. Számos alkalommal magam sem kerülhettem el szülőhazám megnevezését, és külföldön, belföldön egyaránt ma is azt vallom, hogy erdélyi vagyok. És ha valamilyen pártba még egyszer be kell lépnem, akkor az csakis az Erdély Párt lehet. Ha nincs ilyen, előbb-utóbb alakítanunk kell. Ez semmiképpen sem lesz nehéz dolog, mert elképzelésem szerint ebben a pártban nem lesz túlekedés a vezetőségi posztok, a szenátusi és a parlamenti képviselő helyeinek betöltésére, nem kell majd pártszékházért kilincselni a hatalom helytartóinál, nem kell lobogó és jelvény, nem lesz szükség a tagsági díj körülményes beszedésére, nem folyik majd a párt kebelében belső frakciók között küzdelem, nem kerül sor holmi csatározásokra tisztújítás idején. Az Erdély Pártot ugyanis egyelőre egyszemélyes pártnak képzelte el. Mégpedig olyanformán, hogy mindenki, aki szereti Erdélyt, ezt a pártot magában bízva, önmaga épülésére számítva, maga magának hivatalosan bejegyzí. Az Erdély Párt nem holmi kirakatpárt. Célkitűzései között olyan nagyszerű dolgok szerepelhetnek, mint például Erdély értékeinek megőrzése. A kincses Erdélyt ugyanis az elmúlt idők során belepte a sanyarú korok guanója. Sok mindenünk romokban hever. Köztudomású váraink, műemlékeink, városaink, falvaink romlása, hogy az erdélyi lélek károsodásáról ne is beszéljek. Az a társadalmi por, amit itt fél évszázada folyton csak kavarnak, agyunkat és lelkünket is belepte. Ha elül ez a szemünket kiégető szerencsétlenség-felhő, a vaknak is látnia kell szörnyű kisebbitésünk. Többek között már németeink, zsidóink sincsenek, erkölcsünk romokban, szokásainkat, becsületünket, emberségünket megtartó iratlan szabályaink széthányva, vérző sebeket okozó cserepekben, sárban hevernek. Az Erdély Pártnak rengeteg a teendője. Meg kell tisztítania magát mindattól, amit a betolakodók ráerőszakoltak. Az Erdély Párt nem gyökértelen, mindig is működött, amióta a Kárpátok védettségében itt ember élt. Az Erdély Párt már hajdanán tisztelte a nagy műveltségű rómaiakat, a dákokkal nem volt semmi dolga, de nem szerette a török és a tatár betolakodókat. Támogatta a svábokat, zsidókat, örményeket, szlovákokat lengyeleket, szerbeket, bolgárokat és minden ide települt, aki nem azért jött, hogy a fejünkre üljön. Az Erdély Párt éppen úgy nem szerette a pökhendi anyaországi magyarokat, akik új viselkedési módot, rangkorságot erőszakoltak reánk, mint az apránként, de évtizedekig tartó nyomásban, a mindenféle hivatalokba és vezető helyekre pártfeladatokkal érkező oltyánokat, akik öndicséretükből táplálkozó magasabbrendűségükben szétziláltak mindent, ami itt európai módon volt jó. Munkaszervezés, közellátás, városkép, tisztaságigény, hivatali pontosság károsodott nyomokban maradandóan. Ne féljünk erről szólni, ne tegyünk úgy, mintha anyagilag és karrierista célokat követve is fentről támogatott idetelepítésük Románia sokoldalú fejlődését szolgálta volna vagy szolgált. Az Erdély Pártnak bátran ki kell mondania, hogy ma már mindenki előtt világos; a „regátból” ide irányítottakkal az Erdélyben élő kisebbségek számarányát kellett a központosított politika szájíze szerint kozmetikázni az örökké nagyromániás bódulatú politikában. Ismeretes például, hogy Kolozsvár, de nemcsak Kolozsvár abban az időben azért kapott hozzá nem értő polgármestert, mert a felküldött három jelölt közül csakis az oltyán jöhetett szóba. Ismerek olyan oltyánt, akinek Râmnicul Vilcea központjában háza van, de Kolozsvárt el nem hagyja, ezt megfogadta, azt mondja

úgy él itt, mintha külföldön lakna.

A napokban végigmentem az Antonescu utcán és hosszasan megbámultam az új utcablát. Eszembe jutott, hogy Amerikát gyakran a nagy lehetőségek hazájának nevezik, Romániáról pedig világszerte állítják, hogy itt minden lehetséges. Lám, még az is, hogy utcákat nevezzenek el a Marsallról, hiszen megparancsolta a románoknak, hogy keljenek át a Pruton, és Hitler szolgálatába is azért állott, mert ezt Erdély érdeke követelte meg. Ám, nekünk más emlékünk is van a nagy hazafiról! Nevéhez kötődik sok ezer zsidó embertelen halála. Kormányának nemzetellenes politikáját már annak idején emlékiratban ítélte el hatvanhárom román tudományos személyiség. És 1944. augusztus 23-án Mihály király letartóztatta, hogy Románia fegyverfordítását véghezvihesse. Vajon mit szólna a román közvélemény ahhoz, ha Németországban Hitlerről, Olaszországban Mussoliniról, Magyarországon Szálasiról neveznének el utcát? Hogy ez belügy? Meglehet. Mindenesetre furcsa és felháborító lenne? Ha tehetem, messze elkerülöm az ilyen nevű utcákat. Számomra teljesen világos, hogy ezeken az utcákon át merre tart, buzgón hova igyekszik egyre türelmetlenebbül a mindent a maga képére átalakítani óhajtó helyi hatalom. Örkény egyik egypercesében az ör lelövi Dr. K. H. G.-t, akinek kényelmetlen kérdései nyomán kiderül az ör rendkívüli műveletlensége. Az áldozat nevét ismerjük. Az órét nem. Nálunk ez fordítva van. Merthogy nálunk ez is lehetséges!

- Látunk kell a lányunkat – mondta az anya. Furcsa szomorúság bujkált a hangjában, amióta betegeskedett. Gyengének érezte magát, fogyott, aminek a nők általában örülni szoktam ötvenes éveikben, amikor megmagyarázhatatlan érzések sóhajként sejtelmes félelemként motoszkálnak bennük, hogy hamarosan búcsúzniuk kell nőiességük javától, rájuk tör az idegesség, a kényszerű lemondás hajlama, amely azt súgja nekik, nem tetszenek már a férfiaknak, mágneses erejük fogyatkozásban. Az apa nem sokat teketóriázott, jegyet vásárolt, csomagolt. Vasúton utaztak. A cseperedő tavaszban megbámulták a magyar, a szlovák, a cseh és a német városokat, falvakat. A Sassnitz és Trelleborg közötti hajóúton nem mertek leszállni a vonatfülkéjükből, nem volt kire hagyniuk a csomagjaikat. Látták ugyan, hogy ezzel a velük együtt utazók nem törődtek, a tengerjáró kompon kávézva és sörözve töltötték a hajókázás négy óráját, csomagjaikat nem féltették.

– Ezt is meglehet szokni – mondta az apa erőltetett bölcsességgel. Maga sem tudta, hogy a tolvajlásra vagy az attól való oktalan félelmére gondolt.

Folytatása következő számunkban

KAPUK Ligeti Pál fotósorozata
Dávid Ferenc szobra a kolozsvári unitárius
templom melletti kapuk előtt